

incideret, qui diceret, remissionem pendere ab enumeratione, quae fit in confessione coram Deo. At hoc ipsum, ex doctrina veterum Patrum, disertis verbis affirmat Kemnitius pag. 982. ubi sic loquitur: « Dicunt Patres peccata confessione revelanda, in specie expendenda, curiosius discutienda, explicanda, detegenda, enumeranda: dicunt peccata solvi per Confessionem; impossibile esse salvari citra Confessionem. Sed Chrysostomus addit interpretationem; hæc intelligenda esse non de externa Confessione homini facianda, sed de interiori, quae fit Deo. » Hæc ille.

Non disputo nunc, an sententiæ Patrum patiantur interpretationem istam, et num ad eam solam Confessionem pertineant, quae Deo fit: sed tamen nemo, opinor, tam excors erit, qui non videat Kemnitium ex sententiâ Patrum id admittere, quod paulo post in Catholicis reprehendit, nimirum remissionem ab enumeratione pendere.

Quarta causa similis est tertiæ. Scholastici enim Doctores tradunt quidem, multum conferre tum Confessionem, tum Satisfactionem ad salutem; sed nec dicunt, per Confessionem nos mereri remissionem peccatorum, nisi forte ex congruo, nec substitunt meritum enumerationis gratuite condonationi: hæc enim mendacia Kemnitii, non Theologorum sententiæ sunt.

Porro encomia Confessionis longe majora extant apud Patres, quam apud ullos Scholasticos, ut mirum sit, Kemnitium ea in Scholasticis reprehendere, quæ negare non potest, multo uberius in antiquis Patribus inveniri. Ac ut pauca exempli gratia referam: S. Ambrosii est illa sententiâ lib. II. de Penitentia cap. 6: « Solvit criminum nexus verecunda confessio peccatorum. » S. Paciani verba sunt, in Parenesi ad Penitentiam: « Gehennam recordemini, quam

vobis exomologesis extinguit. » S. Joannis Chrysostomi est illud homil. 20. in Genes: « Confessio peccatorum abolitio est delictorum, » qui etiam hom. 5. in Gen. antea dixerat, Confessione peccata lavari, et fiduciam salutis in fine præberi.

Ac (ut omittam cætera) nonne ipse Kemnitius paulo ante ex Patribus annotavit, peccata solvi per Confessionem, et impossibile esse sine Confessione salvari? Neque refert, quod Patrum sententiâ Kemnitius intelligendas esse velit, de Confessione, quae fit Deo. Nam si gratuite condonationi repugnaret virtus et efficacia, quam tribuunt Scholastici Confessioni, quæ fit Sacerdoti; repugnaret etiam virtus et efficacia, quam tribuunt Patres Confessioni, quæ fit Deo: utraque enim Confessio est opus nostrum.

Quinta et sexta causa, quod illa enumeratio sit impossibilis, et ad desperationem adducat, jam supra refutatae sunt, et rursus ex ipso Kemnitio refutari possunt. Nam si enumeratio in Confessione, quæ coram Sacerdote faciendâ est, in desperationem adducit, et impossibilis est, idem profecto dici poterit de enumeratione in Confessione coram Deo, vel potius longe facilius desperabunt, qui coram Deo, qui falli nullo modo potest, omnia peccata enumerare debebunt quam ii, qui coram hominibus id facturi erunt.

Admisit autem Kemnitius pagina 982. peccata coram Deo in specie explicanda, enumeranda et confitenda esse, et citra istam Confessionem impossibile esse hominem salvari. Quare necessario jam cogitur, aut carnificiam illam, quam gladio spiritus excusisse jactaverat, amplecti, ac tueri: aut certe concedere, enumerationem, quam Catholici exigunt, neque impossibilem esse, neque ad desperationem adducere, neque carnificiam nominari posse.

CONTROVERSIARUM

DE PŒNITENTIA

LIBER QUARTUS

IN QUO DE SATISFACTIONE AGITUR.

Restat Satisfactio, quæ tertia est Pœnitentiæ pars, de qua breviter disseremus, tum quod hæc disputatio fere pertineat ad locum de Justificatione, quem tomo 4. reservamus; tum quod Adversarii Catholicorum disputationibus eruditi, aut convicti, multa jam concedant, quod attinet ad Satisfactionem, de quibus acerrime antea dimicabant.

Porro universa hæc disputatio tribus partibus continetur. *Primum* enim explicandus est controversiæ status. *Deinde* quoniam statu controversiæ explicato, quinque existent quæstiones, tractandæ erunt singulæ seorsum. *Postremo* dissolvenda erunt argumenta, quæ ab adversariis afferuntur.

num nullum acceperit. Quocirca Deo nihil restitui potest, cum ipse damnum nullum patiatur: potest tamen eidem satisfieri, cum injuria a nobis afficitur. Itaque restitutum in rebus Satisfactio in actionibus versatur: et restituitur justitiam restitutio quoad æqualitatem rerum, ut eum ea quæ furto ablata sunt redduntur: restituitur Satisfactio justitiam quoad æqualitatem actionum, ut eum is qui alium contumelia affecerat, ab eo veniam petat.

Quemadmodum autem justitia, quæ in actionibus versatur, duplex est; ita duplex etiam est Satisfactio. Alia justitia est, quæ versatur in absoluta, et perfecta æqualitate; ut cum tantum honoris unus alteri tribuit, quantum ejus dignitas absolute exigit. Alia est justitia, quæ non consistit in perfecta, et absoluta æqualitate sed in æqualitate imperfecta, quæ ex pacto, aut donatione, vel acceptatione alterius pendet; veluti cum quis eum

CAPUT PRIMUM.

Status controversiæ explicatur.

Ut igitur controversiâ de Satisfactione intelligatur, animadvertendum est, Satisfactionem nihil esse aliud, nisi actionem, quæ is qui alterum læsit, tantum facit, quantum satis est ad injuriam compensandam; sive quantum is qui læsus est, juste exigit.

Ex quo sequitur, ut non sit idem Restitutio, quod Satisfactio. Restituere enim, est cessare ab injuria, non injuriam factam rescire: nam qui rem alienam invito Domino retinet, tandem facit injuriam, donec rem illam non reddat. Adhæc restitutio respicit damnum reipsa illatum: Satisfactio personam injuria affectam, etiamsi illa dam-

honorem principi defert, quem is sibi deferri lege mandavit, licet is honor inferior sit principis dignitate.

Ita Satisfactio aliquando sit ad absolutam, et perfectam aequalitatem; ut cum actio contumeliosa inter duos homines aequales recompensatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumelie. Aliquando autem fit ad aequalitatem imperfectam; ut cum is, qui peritit facturam decem millium aureorum, satisfieri sibi patitur cessione omnium honorum, licet ea bona ad summam tot millium non perveniant.

Jam igitur inter omnes convenit, inter Deum et homines non posse esse justitiam illam perfectam, et absolutam: proinde nec Satisfactionem. Quidquid enim sumus, Dei sumus: quidquid habemus, a Deo habemus; cum in eum peccamus, infinitum bonum, quod in nobis est, ledimus, quidquid autem nos habemus, et sumus, exiguum est, ac finitum. Quare nisi aliqua acceptio aut donatio intercedat, nemo potest illi pro peccatis in eum admissis satisfacere; neque de hac re ulla controversia esse potest, cum etiam ethnici philosophi intellexerint et scriperint, Deo non posse ab hominibus paria reddi. Tota igitur controversia est: Utrum saltem imperfecta illa Satisfactio, quae acceptatione, et donatione ejus nititur, locum habeat in Sacramento Penitentiae.

Rursus animadvertendum est, Satisfactione compensandam esse in aequalitatem, quae non solum justitiae, sed etiam amicitiae contraria est, ut S. Thomas recte docet in 4. dist. 15. quaest. 1. art. 3; quemadmodum enim qui alterum laedit, justitiam simul, et amicitiam violat, ita qui satisfacit, et justitiam et amicitiam restaurare, ac redintegrare debet. Et quamvis una actione possit aliquando justitiae simul, et amicitiae satisfieri, tamen saepe contingit, ut una actio solum justitiam aut solum amicitiam restaurat.

Si quis a iudice comprehensus, tantum poenae subire cogatur invitus, quantum ipse injuriae in alium intulit, satisfiet sine dubio supplicio illo justitiae, nec tamen inter eos amicitia reformabitur, quae inter invitos esse non potest. Contra autem, si quis ita graviter aliquem laeserit, ut non possit, nisi longo tempore, injuriam compensare, is quidem poterit humiliter prece continuo veniam petere, atque in gratiam ejus redire quem laeserat;

deinde tamen suo tempore pro injuria integre satisfacere tenebitur.

Jam igitur cum homines peccant in Deum, amicitiam simul, et justitiam violant, ut notum est. Ac pro amicitia quidem reformanda, non potest homo Deo satisfacere: nam, ut supra diximus, satisfactio hominis erga Deum, acceptatione ipsius Dei necessario indiget; acceptio autem amicitiam praesupponit. Et praeterea ut satisfactio sit aliquo modo ad aequalitatem, oportet ut sicut offensio habuit infinitatem quamdam ex parte objecti: sic habeat satisfactio infinitatem aliquam ex parte principii satisfaciens; proinde requiritur, ut opera satisfactoria fiant a Spiritu Dei hominem inhabitante, sive ab ipso homine ut membro Christi, ac filio Dei jam per gratiam et charitatem effecto. Non igitur fieri potest, ut pro instauranda amicitia cum Deo, homines satisfaciant: et hoc est quod Theologi communiter docent, Satisfactionem non offerri Deo, neque exigi ab hominibus pro culpa; gratis enim nos a culpa justificat Deus, gratis amicitiam suam nobis restituit.

Quod si veteres Patres interdum actionibus humanis tribuere videntur, ut Deum ex inimico amicum reddant, atque adeo pro expianda culpa satisfaciunt interpretandi sunt de Satisfactione ex congruo, non ex condigno, ut libro superiore diximus, de vi, et merito Contritionis.

Docet quidem Ruardus Tapperus, insignis Theologus in explicatione art. 6. Lovaniensium, posse hominem satisfacere Deo pro culpa, et poena aeterna, per actus quosdam, qui ordine naturae sequantur gratiae gratum facientis infusionem, et praecedant remissionem peccatorum; et in eandem sententiam citat S. Thomam in 4. dist. 15. quaest. 1. art. 2. sed neque necesse est nunc de his subtilitatibus disputare, neque certo constat an S. Thomas id voluerit; satis nobis est hoc loco, Doctores omnes in eo convenire, ut non possit ullus ante gratiam gratum facientem adeptam, Deo satisfacere: in quo ne Haeretici quidem nobis adversantur.

Quod etiam Andreas Vega lib. XIII. in Concilio Trident. cap. 36. contendit satisfieri pro culpa, non repugnat, iis, quae diximus. Neque enim vult ille, satisfieri posse pro culpa, quatenus ea inducit inimicitiam cum Deo, sed solum quatenus eam sequitur reatus poenae: quare quaestio solum est de nomine.

Restat igitur controversia solum de Satisfactione, qua justitiae restauraretur aequalitas: restituta siquidem amicitia per gratitum Dei misericordiam, et per redemptionem, quae est in Christo Jesu. Posset quidem Deus universum poenae debitum condonare, ut certum est eum facere, cum primum per Baptismum nos in filios recipit, vel cum martyrium pro nomine ejus subimus: sed potest etiam id velle, ut cum peccamus post Baptismum, amicitia quidem gratis penitentibus, et confitentibus peccata sua, restituatur; sed maneat tamen debitum luendae poenae, quo justitiae satisfiat. Quaestio igitur est, An velit Deus, ut peccantibus post Baptismum, remissa culpa, remaneat debitum luendae poenae, an non: atque hoc est primum, in quo Catholici ab Haeticis dissident.

Quod si probatum fuerit, ut paulo post, Domino bene juvante fiet, remissa culpa non semper remitti debitum poenae, existet alia quaestio: An debitum illud poenae, post culpae remissionem manens, possit per opera bona redimi. Nam (ut recte explicat Card. Cajetan. in tract. De contritione quaest. 4.) poena illa quae luenda restat post culpae remissionem, est illa ipsa poena sensus, quae in gehenna pati debuisset peccator, remota solum aeternitate. Tria enim complectitur poena gehennae: poenam damni, poenam sensus et utriusque poenae aeternitatem; quorum primum respondet aversioni a Deo. Secundum, conversioni inordinatae ad creaturas. Tertium inimicitiae cum sempiterno, et infinito Rege. Ex his autem tribus malis quae sunt in gehenna; a primo et tertio liberantur continuo, qui ad amicitiam Dei, et ejus gratiam redeunt: solum autem remanet malum illud secundum, debitum videlicet poenae sensus, ad tempus luenda.

Et quoniam posset Deus velle, ut ea poena necessario lueretur post hanc vitam, posset etiam admittere redemptionem ejus poenae per opera laboriosa hujus vitae; et quid re ipsa Deus velit, non convenit nobis cum adversariis: propterea nascitur secunda quaestio, An satisfacere possint homines, pro expiando reatu illius poenae, qui interdum remanet post remissionem culpae.

Postquam autem demonstratum fuerit, posse poenam illam temporalem futuram vitae, quae proprie debetur peccato, per opera laboriosa hujus vitae redimi: nascetur quaestio tertia, An opera laboriosa, quibus poena peccati redimitur, tum sponte assumenda

sint, tum etiam per Sacerdotes in Sacramento Penitentiae injungenda: nam in hoc etiam articulo, non parum ab adversariis dissidemus.

Tum succedet quarta, Quibus potissimum operibus pro reatu poenae Domino satisfiat.

Ac demum quinta et postrema. Utrum ista opera sint dicenda proprie satisfactoria, ita ut nos dicamur vere ac proprie Domino satisfacere.

CAPUT II.

Quod saepe remissa culpa, maneat debitum luendae poenae.

Prima igitur controversia est, An remissa culpa, remaneat aliquando reatus poenae temporalis. Adversarii partim inter se conveniunt, partim dissident. Conveniunt enim de reatu poenae alterius vitae, nullum ejusmodi reatum remanere, eaque de causa omnes communi consensu purgatorum, et suffragia, atque Indulgentias pro defunctis negant: dissident autem de poenis hujus vitae.

Lutherus enim initio saepe novae doctrinae, negabat ullam poenam a Deo exigi post culpam, ut cognosci potest ex concione de Indulgentiis, quam habuit anno 1518. et ex Astericis, quos opposuit Eckii obeliscis, ad initium secundi asterisci. Deinde tamen idem Lutherus, admisit reatum poenae temporalis in hac vita, post culpam remissam, ut patet ex assertionem articulorum suorum art. 5.

Porro priorem Lutheri sententiam secutus est Joan. Calvinus lib. III. Instit. cap. 4. §. 31. et 32. ubi docet Deum a justis nullas expetere poenas in vindictam peccati praeteriti, sed eos tantum poenae aeternae castigare ad profectum, et emendationem in posterum. Sententiam posteriorem secuti sunt multi ex Lutheri discipulis, ac praecipue Philippus in locis ultimo editis, tit. de Satisfactione, et Kemnitius in 2. par. Exam. Trident. Conc. pag. 1074.

Catholici autem summo consensu docent, post remissam culpam saepe remanere reatum poenae temporalis, ut ex Concilio Trident. constat, sess. 6. cap. 14. et sess. 14. cap. 12. poenam autem temporalem intelligunt, tum in alia vita, tum etiam in praesenti: sed

pœna alterius vitæ, proprie peccatis omnibus, et ex condigno debetur; pœna autem hujus vitæ, solum ex congruo (ut sic loquamur) certis peccatis a Deo infligi solet. Et quoniam de pœna futuræ vitæ, satis multa diximus in primo libro de Purgatorio, nunc de pœna hujus vitæ breviter dicemus.

Igitur de pœna temporalis hujus vitæ, extant in divinis litteris varia testimonia, ex quibus ea primo loco excutienda sunt, quæ contra se Calvinus adduxit.

Primum igitur testimonium est, II Regum XII. ubi David post impetratam veniam adulterii, atque homicidii, punitus est morte filii.

Secundum est II Reg. cap. XXIV. ubi idem David ob numeratum populum Pœnitentiam agit, et a Deo in gratiam recipitur: et tamen post remissam culpam, datur illi optio ut eligat in pœnam peccati bellum, famem, aut pestem.

Ad hæc duo loca respondet Calvinus lib. III. Instit. cap. 4. §. 31. et 33. pœnas istas non fuisse a Deo Davidi impositas in vindictam peccati præteriti; sed in admonitionem cavendi de cætero; esseque ejusmodi flagella, correptiones paternas, non judicis ultiones; et in hæc re citat Chrysostomum in hom. de Pœnitentia et Confessione, qui sic ait: « Propter hoc imponit nobis pœnam, non de peccatis sumens supplicium sed ad futura nos corrigens. »

At frustra nititur Calvinus. Nam in primis II Regum XII. Scriptura ipsa causam referens mortis filii David, non ait: caveas in futurum; sed: « quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. » Ubi videmus, pœnam Davidi inflictam, referri ad præteritum potius, quam ad futurum; quod expresse negabat Calvinus, cum diceret loco citato §. 33: « Perulis verberantur filii, non ut mulectam delictorum persolvant, sed ut inde ad resipiscentiam proficiant: proinde in futurum eas potius, quam in præteritum tempus respicere intelligimus. »

Deinde nemo melius potest intelligere, quæ de causa Deo pœnam illam injunxerit Davidi; quam ipsemet David. David autem intellexit sibi injunctam fuisse propter peccatum præteritum, non ad cavenda futura: id quod testantur lacrymæ, jejuniæ, humi cubatio, et cætera, quibus mortem filii aver-

tere conabatur. Neque enim pœnam sibi utilem ad cavenda futura, et ad hunc solum finem inflictam, deprecatus fuisse vir sanctus sed quia intelligebat, luendam sibi fuisse pœnam ob peccatum præteritum, per aliam viam Deo satisfacere cupiebat.

Præterea S. Gregorius lib. IX. Moral. cap. 27. disertis verbis scribit, Davidem punitum fuisse ob peccatum præteritum, quamvis remissum quoad culpam: quia Dominus delictum sine ultione non deserit.

Ad hæc multa sunt alia Scripturæ testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sæpe infligi in pœnam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum autem esset dicere morte puniri homines, ut deinceps caeteri vivant; proinde ad ea testimonia nullo modo applicari potest Calvinus responsio.

Primum testimonium est Gen. II.: *Quicumque die comederis, morte morieris.* Et Rom. V.: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (1). Neque adversarii negant, mortem esse pœnam peccati originalis; quam multi autem moriuntur, quibus peccatum originale remissum est?

Quod si forte Calvinus dicat, mortem esse non nunquam exereitationem virtutis, ut S. Augustinus recte docet lib. II. de peccatorum meritis et remission. cap. 34. quem locum Calvinus adducit: quid dicemus de parvulis, qui post Baptismum repente moriuntur? Nam sine dubio peccatum illis originale per Baptismum dimissum est, neque ejus ætatis sunt, ut virtutes exercere possint, et tamen in pœnam peccati ante legitimum tempus rapiuntur: neque solum mors, sed etiam morbi, et dolores, quibus iidem parvuli non raro torquentur, sunt pœne peccati originalis, neque ullo modo eis ad cavenda futura proficiunt.

Deinde etiamsi quibusdam mors interdum virtutis materia esse possit, tamen non ideo desinit esse pœna peccati: cujus signum est, quod non aliqui tantum, sed omnes omnino moriuntur, etiamsi aliqui justi sint, et nullam in morte virtutem exercere valeant ut qui repentina morte rapiuntur. Quocirca idem Augustinus lib. XIII. de Civit. Dei cap. 6. mortem, et peccati pœnam, et exercitium virtutis simul esse dicit: « Cum, inquit, ex primi hominis perpetua propagine, procul-

(1) Gen. I, 47; Rom. V, 12.

dubio sit mors pœna nascentis, tamen si pro pietate, justitiæque pendatur, sit gloria nascentis; et cum sit mors peccati retributio, aliquando impetrat, ut nihil retribuatur peccato. »

Alterum testimonium est Exod. 32, ubi sine discrimine multa hominum millia interfecta sunt, propter peccatum adorati vituli: nec tamen credibile est, omnes illos in peccato mortuos esse, cum Dominus testatus sit, se ob Moysi preces peccatum illud dimisisse.

Tertium est Num. 14. ubi populus universus murmuravit, ac deinde ad Moysis intercessionem, reconciliatus est Deus Israeli, et tamen in pœnam criminis illius, omnes omnino Hebræi qui numerati fuerant, mortui sunt in deserto, exceptis Caleb et Josue, qui non murmuraverant. Ac præterquam quod (ut diximus) pœna mortis non infligitur ad emendationem in futurum, Deus ipse testatur eo loco, eam pœnam in ultionem sceleris a populo se exigere: « et scietis, inquit, ultionem meam. »

Quartum est Num. 20, ubi Moyses, et Aaron, quia non glorificaverunt Deum ad petram, ea pœna damnantur, ut moriantur in deserto: et de Aaron in eodem capite loquitur Scriptura: « Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit tibi meo ad aquas contradictionis. » Et continuo describitur mors ejus. De Moysæ autem sic legitur Deuteronom. XXXII: *Ascende in montem istum Abarim, in montem Nebo, et morere in monte: quem conscendens, iungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus, et appositus populis suis: quia prævaricati estis contra me, etc.* (1). Nemo est autem qui neget Moysæ et Aaronem post peccatum illud in gratiam Dei rediisse: mansit igitur pœna luenda post culpam remissam.

Quintum est I Cor. XI. ubi Apostolus scribit, multos eorum qui indigne communicabant Sacramento corporis Domini, in pœnam peccati morte punitos, cum ait: *Ideo inter vos multi imbecilles, et dormiunt multi* (2). Quos autem mortem reconciliatos Deo fuisse, idem Apostolus monet, cum addit: *A Domino corrigimur, ne cum hoc mundo damnemur.* Neque huic loco accommodari potest Calvinus responsio.

Simile est quod scribitur III Reg. XIII. de

Propheta Domini, qui ob peccatum quoddam a leone occisus fuit in itinere: et quia paulo ante prædicta illi fuerat ea calamitas, dubium esse non potest, quin Pœnitentiam egerit, et remissionem a Domino impetraverit: nam in testimonium sanctitatis ejus, in qua vitam finierat, stabat leo juxta cadaver, impastus, et ne asinum quidem Propheta attingere audebat.

Denique Chrysostomus, et Augustinus, quos pro se Calvinus adducit, si recte inspiciantur, eidem Calvinus manifeste repugnant. Nam Chrysostomus in hom. de Pœnitentia et Confessione, a Calvino citata, utrumque scribit: et supplicium, quod Deus de nobis post culpam remissam interdum sumit, ultionem esse peccatorum, et simul remedium contra futura; quod quidem verissimum est. « Ne peccantes, inquit, et inulti manentes, nos efficeremur deteriores, non remisit nobis supplicium, sed vidit hoc manifeste, quod peccatis ipsis non minus damnosum sit non puniri: propter hoc imponit pœnam. » Quare illud quod sequitur: « Non exigens supplicium de peccatis, sed ad futura corrigens », non significat ut verba sonare videntur, pœnas, quas Deus infligit, non esse supplicium pro peccatis: id enim repugnaret apertissime verbis superioribus, ubi legitimus, non remitti supplicium, et peccantes non manere inultos: sed significat, Deum magis intendere in pœnis utilitatem nostram, quam ultionem peccati, et ideo peccata ulciscit, quia nobis id utile est, quemadmodum Osee 6. legitur: *Misericordiam volo, non sacrificium* (3).

Sic etiam S. Augustinus lib. II. de peccatorum meritis et remission. cap. 33. et 34. dicit quidem (quod notavit Calvinus) pœnas, quibus Deus amicos suos affligi sinit, esse materiam virtutis, sed non negat esse etiam ultionem peccatorum. Et in Psalm. 50. apertius de hac re loquens, ultiones esse confitetur: « Veritatem, inquit, dilexisti, hoc est, impunita peccata eorum etiam, quibus ignoscis, non dimisisti, sic prærogasti misericordiam, ut servares et veritatem. »

Quid quod ipse etiam Calvinus in lib. eodem c. 8. §. 6. agnoscat puniri a Deo peccata etiam in filiis, et amicis? sic enim loquitur: « Adde, quod non modo infirmitatem nostram prævenire, sed præteritum etiam delicta sæpe corrigere habet clementissimus Pater:

(1) Deut. XXXII, 49, 50, 51. — (2) I Corinth. XI, 30. — (3) Osee VI, 6.

ut nos in legitima erga se obedientia contineat. Proinde quoties affligimur, subire profinus in mentem debet anteactae vitae recordatio : ita procul dubio reperiemus, nos admisisse, quod dignum ejusmodi castigatione esset.

CAPUT III.

Reatum poenae temporalis, qui interdum remanet post amicitiam cum Deo reformatam bonis operibus redimi posse.

Sequitur altera quaestio : An reatus poenae temporalis, quem interdum superesse demonstravimus post culpam remissam bonis operibus redimi queat ; sive quod idem est, An pro reata poenae satisfieri possit.

Joannes Calvinus lib. III. Institut. cap. 4. §. 30. docet, poenas peccatorum nullis operibus redimi posse : sic enim loquitur de lege Testamenti veteris : « Qui fit ut nullis pro suis operibus admissa delicta procurare jubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirant ; nisi quod ita testari vult unicum esse satisfactionis genus, quod iudicium suum placatur ? nam quae tunc immolabant sacrificia Israelitae, non hominum opera censebantur : sed a sua veritate, hoc est, unico Christi sacrificio estimabantur. » Et §. 36. explicans locum illum Danielis : *Peccata tua eleemosynis redime* : « Non voluit, inquit, significare justitiam, et misericordiam esse Dei propitiationem, et poenarum redemptionem : abs. t enim, et alia unquam fuerit ἀπολύτρωσις, quam sanguis Christi. »

At Lutherani fere communiter fatentur poenas temporales, quarum apud Deum sumus rei, posse interdum aliis poenis sponte assumptis tolli, aut mitigari.

Martinus Lutherus in assertione articulo- rum suorum art. 5. non admittit quidem nomen Satisfactionis, sed tamen concedit (quod solum hoc loco quaerimus) posse praeveneri manum Dei, et poenis sponte susceptis poenas illas averti, quas alioqui ob nostra scelera merebamur. Quod idem admittit Philippus in locis communibus ultimo editis tit. de Satisfactione, et in Apologia Confessionis Augustanae cap. de Confessione et Satisfactione ; et Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 1078.

(1) II Paral. VII, 43, et seqq. — (2) Hier. XVIII, 7, 8.

Porro Catholici tria docent. Primo poenas temporales alterius vitae, quae in purgatorio luendae essent, redimi posse jejuniis, precibus, eleemosynis, aliisque piis ac laboriosis operibus hujus vitae : de qua re satis diximus in libris de Purgatorio.

Secundo, poenas temporales hujus vitae interdum non posse redimi, sed necessario perpiciendas esse : id quod extra omnem controversiam esse videtur. Deus enim aliquando ita poenam aliquam constituit, ut nullam pro ea redemptionem accipere velit. Talis in primis poena mors est, quam nullus quantumvis justus, ullo pio opere avertere potuit. Talis fuit poena illa Davidis, II Reg. XII. « Quia blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. » Tametsi enim David jejunaverit, et humi prostratus oraverit, non tamen mortem illam filii sui redimere potuit. Talis etiam fuit poena illa Moyses, ne intraret in terram promissionis, ob peccatum, quod ad petram Oreb commiserat : rogavit enim Moyses (ut ipse testatur Deut. III.) Deum, ut poenam illam sibi condonaret, et exauditus non est. Vide S. Gregorium lib. IX. Moral. c. 30. in illa verba S. Job : « Deus ejus irae nemo resistere potest. »

Tertio posse aliquando poenas temporales hujus vitae aliis operibus tolli : id quod tam est in Scripturis evidens, ut mirum sit ab ullo negari potuisse. Certe Nivivite ob gravia peccata meruerant id, quod Deus illis comminatus fuerat, ut post quadraginta dies Ninive subverteretur : et tamen jejuniis, saecis, et precibus Nivivitarum placatus Dominus, civitatem illam conservavit. Jona ult.

Secundi Paralip. VII Dominus ait : *Si clusero caelum, et pluvia non fluerit, et mandavero : et precepero locustae, ut devoret terram, et misero pestilentiam in populum meum : conversus autem populus meus super quas invocatum est nomen meum deprecatus me fuerit, et exquisierit faciem meam, et egerit poenitentiam a visis suis pessimis : et ego exaudiam de caelo, et propitius ero peccatis eorum, et sanabo terram eorum* (1).

Hieremiae 18. Dominus dicit : *Repente loquar adversus gentem, et adversus regnum, ut eradicem, et destruaam, et disperdam illud. Si poenitentiam egerit gens illa a malo suo, agam et ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei* (2).

CAPUT IV.

Opera laboriosa, quibus reatus poenae temporalis excipitur sponte suscipi posse.

Tertia quaestio erat, Utrum opera laboriosa, quibus poenae temporalis reatus excipiendus est, tum sponte assumenda sint, tum etiam a Sacerdotibus injungenda.

Concilium Trident. sess. 14. cap. 9. docet, tribus modis Domino satisfieri : poenas et flagella a Deo inmissa patienter ferendo : opera laboriosa sponte assumendo ; et multam Sacerdotum arbitrio injunctam subeundo. Ex quibus modis solum primum sine controversia adversarii admittunt : modum secundum et tertium, Philippus in locis, tit. de Satisfactione, prope finem, videtur omnino rejicere, cum sic loquitur : « Recte, inquit, Ecclesia imponit aliquas mortificationes agentibus poenitentiam : Hic iterum admonendi sunt pii, ut discernant hypocritam sine opera indebita a mortificatione debita. Mortificatio non simulata, est aut versus dolor in contritione, aut patientia sustinens veras afflictiones : ut David objurgatus a Nathan, cum vere expavisset agnitione irae Dei et esset in vero dolore ; idem deinde cum calamitates, quae secutae sunt, perferret, sustinuit mortificationem. » Et infra : « Non sunt mortificationes sine mandato Dei accersitae corporis lacerationes, sicut sacrificiuli Baal sibi vulnera faciebant. Tales ultra accersiti cruciatus, pertinent ad regulam, frustra colunt me mandatis hominum ; item pugnant cum his praecipis, Non occides ; item, Habelo honorem corpori. »

Martinus etiam Kemnitius in Examin. suo part. 2, pag. 1079. satis aperte rejicit duos illos modos, ubi tractans locum Apostoli : *Si nos ipsos judicaverimus etc.* I Corinth. X (3). « Non utitur, inquit, verbo *ipsum*, sicut Pontificii interpretantur de electis poenis, quae tanquam satisfactiones, aut compensationes pro peccatis, vel voluntarie suscipiuntur, vel a Confessorio injunguntur. » Et infra pagin. 1092. negat pertinere ad claves, injunctionem satisfactionis : et pag. 1093, ita scribit : « Quod dictum est, Optimam et ap-

Dan. 5. Cum propheta exposuisset regi visionem, per quam indicata fuerat poena temporalis, quam ille ob sua scelera merebatur : continuo subjecti : *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, et peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordis pauperum* (1). Ubi apertissime S. Daniel docet, posse poenas peccatorum piis operibus redimi.

Neque potest accommodari huic loco solutio illa Calvini, quod loquatur Daniel de redemptione debiti ad homines, ut videlicet restitueret Nabuchodonosor quae injuste raperat. Nam peccatum praecipuum Nabuchodonosor, ob quod poenam illam meruerat, quam Propheta Eleemosynis averti posse dicit, non fuit rapina honorum alienorum, aut aliquid aliud peccatum in homines, sed superbia, et cordis elatio. Sic enim legitimus in illo ipso IV capite Danielis : *In aula Babylonis deambulabat : responditque Rex, et ait : Nonne haec est Babylon magna, quam ego adificavi in domum regni, in robore fortitudinis meae, et in gloria decoris mei ? Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de caelo ruit : Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum transibit a te, etc.* (2).

Praeterea etiamsi peccatum regis fuisset iniquitas in homines, tamen non solum illud peccatum habuit Nabuchodonosor, sed multa alia. Daniel autem omnia peccata Eleemosynis redimi posse dicit : *Peccata tua, inquit, eleemosynis redime*. Quod clarius scribitur Tob. 4 : *Eleemosyna ab omni peccato, et a morte liberat* (3) ; Loquitur igitur Daniel de eleemosyna non tam ut hominibus ablatum restituit, quam ut Deum offensum placat.

Huc etiam facit quod ait Apostolus I Corinth. II : *Si nos metipsos judicaverimus, non atique judicaverimus* (4).

Denique, huc pertinet sententia illa S. Augustini in Psalm. 50. *Impunita peccata eorum etiam quibus ignoscis non dimisisti : sic praerogasti misericordiam, ut serbares et veritatem. Ignoscis contenti, ignoscis, sed seipsum punienti : sic servat misericordiam, et veritas. Et illa sancti Gregorii lib. IX. Moral. cap. 27 : « Procul dubio Dominus delictum sine ultione non deserit : aut enim ipse hoc homo in se poenitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. » Et caeterae Patrum sententiae, quas infra cap. 9. afferemus.*

(1) Dan. IV, 24. — (2) Dan. IV, 26, seqq. — (3) Tob. IV, 11. — (4) I Corinth. XI, 31. — (5) I Corinth. XI, 31.

tissimam penitentiam esse, novam vitam, hanc habet sententiam: post acceptam fide propter Christum remissionem peccatorum, non requiri præterea aliam satisfactionem, aut expiationem pro peccatis, cum simus in Christo consummati, sed requiri illud quod Scriptura præseribit; Desine a malo, et fac bonum.»

Martinus Lutherus in assert. art. 5. admittit quidem, recte facere Ecclesiam, dum, ut pia mater quibusdam castigationibus filios suos puniens, prævenit manum Dei: non tamen admittit hoc pertinere ad Claves, cum (ut ipse notat) ligentur et solvantur peccata, non autem Confessio, vel Satisfactio ligari aut solvi recte dici possit.

Sed facile nobis erit, utrumque modum satisfaciendi, et per pœnas sponte assumptas, et per injunctas a Sacerdotibus, ex divinis litteris, et Patrum testimoniis demonstrare.

Ac primum de pœnis sponte assumptis tot sunt in Scripturis exempla, ac testimonia, ut mirum sit, potuisse in mentem alicujus cadere, ut id negaret. Quis S. Job coegit penitentiam agere in favilla, et cinere, ejus delicti, quod verbo commiserat? sic enim ipse ait cap. vlt: *Inspiciens locutus sum, idcirco ipse me reprehendo, et ago penitentiam in favilla, et cinere* (1). Quis Davidem coegit jejunare, et humi jacere? II Regum 12. et ponere vestimentum suum cilicium? Psal. 68. et panem sicut cinerem manducare, et potum cum fletu miscere? Psalm. 101. Nonne hæc omnia, et alia id genus multa, S. David sponte sua faciebat, ut de se pœnas numeret, ob peccata in Deum admissa? Nonne etiam Achab sponte sua cilicium ad carnem induit, ut Deum placaret, jejunavitque, et dormivit in sacco, ut legimus III Regum 21. et Dominus de eo ad Eliam dixit: *Nonne vidisti humilitatem Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus* (2). Quid rex Ninivitarum nonne sponte sua surrexit de solio, et abjecto vestimento suo, indutus est sacco, et sedit in cinere, et jejuniu[m] toti populo suo indicit? Si pœnae istæ sponte assumptæ, hypocrisis essent, et cum præceptis divinis pugnant, ut Philippus cum novis Epicureis dicit; quia ratione Deum placassent, et ruinam jam impendentem avertissent, ut scribitur Jonæ 3.

(1) Job. XI, 3. — (2) III Reg. XXI, 20.

Porro libri veterum Patrum, ac præsertim Tertulliani in lib. de Pœnitent. S. Cypriani in sermone de lapsis, Paciani in Paranesi ad Pœnitentiam, S. Ambrosii in lib. ad Virginem corruptam; plenissimi sunt exhortationibus, ad opera penitentia laboriosa sponte suscipienda.

Ac inter alia Pacianus in Paranesi ad penitentiam, post Tertullianum sic ait: «In quantum pœne vestrae non pepereritis, in tantum Deus vobis parcat.» Et S. Gregorius loco supra cit. lib. ix. Moral. cap. 27. «Delinquenti, inquit, Dominus nequaquam parcat: aut enim ipse homo in se hoc penitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percussit.» Cui consonat quod scribit S. Augustinus apud Bedam in comm. cap. II. prioris ad Corinth. in illud: *Si nos ipsos judicavimus, non utique judicabimur.* «Pro illis peccatis, quæ legis Decalogus continet, et de quibus Apostolus ait: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt; in penitentia majorem in se quisque severitatem debet exercere, ut a se ipso judicatus, non judicetur a Domino, ut idem Apostolus ait: Si enim nos judicavimus, a Domino non judicabimur.»

Ex quo intelligimus, parum ad rem facere quod notavit Kemnitus, Apostolum non usum esse verbo *ἐπιτείνω*, sed *ἐλαττω*, cum ait: *Si nos judicavimus*: siquidem Apostolus per vocem *ἐλαττω*, intellexit quidem discutere ac discernere, ut vox ipsa proprie significat, sed haud dubie voluit, ut qui se discutunt, si malefacta in se inveniunt, ea corrigant, et puniant, ne a Domino gravius puniantur, ut S. Augustinus recte exposuit. Quem sequitur Anselmus in eundem locum; et ab his non discrepat Commentarius, qui tribuitur Ambrosio, qui per *ἐλαττω* intelligit errata non solum discernere, sed etiam corrigere: cum quibus apertissime sentit Chrysostomus hom. 42. in Matth.: «Audi, inquit Chrysostomus, Paulum dicentem: Si nos ipsos judicavimus, non utique judicabimur. Et quonam modo, iniquas, a meipso rationes vivendi, et supplicium exigam? Largos lacrymarum effunde fluvios, laboribus ac vigiliis te ipsum afflige etc.»

Neque argumenta illa Philippi, quod pertineant pœnae sponte assumptæ ad regulam: «Frustra colunt me mandatis hominum», et quod pugnant cum præceptis: «Non occi-

des», et, «Habeto honorem corpori,» concludunt aliquid: alioqui reprehendere cogemur S. Job, Davidem prophetam, et alios sanctissimos homines, quos constat pœnas multas sponte suscepisse, ut peccata in se punirent.

Illud igitur: «Frustra colunt me mandatis hominum», non habet locum in re proposita: tum quia Dominus eo loco non loquitur de eo, quod sponte agimus, sed de eo, quod facimus ex hominum imperio: tum quia non displicet Deo obedientia erga homines, nisi quando contraria Deo præcipiunt homines: tum denique quia non hominum sed Dei mandatum est, ut qui peccavit penitentiam agat; et penitentiam Scriptura passim describunt per fletum, planctum, jejuniu[m], saccum etc. Itaque cum dicuntur aliqui pœnas sponte sua assumere; illud, Sponte sua, non excludit mandatum Dei de penitentia agenda, et operibus laboriosis assumendis; sed excludit tum peculiare Sacerdotis imperium; tum etiam certum genus, aut mensuram operum laboriosorum, quam Scriptura aut Ecclesia in particulari præscripserit.

Illud autem: «Non occides», quorsum adducitur? neque enim ullus nostrum probat ejusmodi pœnas, quæ mortem, aut mortis periculum afferant. Porro jejunia, preces, sacci, et cætera corporis asperitates, adeo non occidunt, ut eremita illi veteres, qui in ejusmodi operibus præter cæteros homines exercebantur, diutissime vixisse legantur: neque illud negari potest, quin plures crapula, quam jejuniu[m], deliciae, quam labores occiderint.

Denique illud: «Habeto honorem corpori,» quod ex cap. 2. ad Coloss. Lutherani, corporis, quam animæ studiosiores, passim afferre solent, duobus modis commodissime explicatur. Nam si commentarium sancti Joannis Chrysostomi sequi velimus, sententia Apostoli erit ut debitus honor corpori tribuatur. Exigit autem debitus honor corporis, ut ei necessaria provideantur, quod faciendum esse nos minime negamus: non autem exigit, ut ob animæ salutem non affligatur, alioqui Paulus ipse contra suum præceptum egisset, quando castigabat corpus suum, et in servitutem redigebat, I. Cor. 9. Si vero sanctum Augustinum audiamus in epist. 59. ad Paulinum, tantum aberit, ut

hic locus sit contra nos, ut etiam maxime faciat pro nobis. Nam ex Augustini sententia, B. Paulus reprehendit quosdam, qui ex superstitione corpus affligebant, non autem ut illud ob animæ salutem castigarent: ubi corporalis afflictio sponte assumpta laudatur, sed finis malus reprehenditur: «Videntur quidem, inquit Apostolus, quæ isti faciunt rationem habentia sapientiæ in superstitione, et humilitate, non ad parendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.» Hoc est, Videntur quidem abstinentia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, et castigandum corpus, non honorandum et saturandum: tamen quia ex superstitione id faciunt, non ex vera pietate, nihil eis prodest.

CAPUT V.

Opera quibus reatus peccati præteriti expiatur, recte a Sacerdotibus injungi.

Demonstravimus hactenus opera laboriosa sponte assumi posse: sequitur, ut ea posse quoque ac debere a Sacerdotibus injungi, breviter ostendamus.

Primum igitur verba illa Domini: *Quocumque ligaveris*, Matth. 16. et, *Quocumque alligaveris*, Matth. 18. (1), satis aperte hoc docent. Recte enim Concilium Tridentinum sess. 14. can. 15. docet, Claves Sacerdotibus datas non tantum ad solvendum, sed etiam ad ligandum; et ideo sicuti a culpa penitentes absolunt, ita etiam posse ac debere eosdem ad certa penitentia opera alligare: et quemadmodum peccata remittunt quoad culpam, et pœnam æternam, dum absolvent, sic etiam peccata retinent quoad pœnam temporalem, dum muletam penitentia imponunt.

Ridicula autem est objectio Lutheri, quod peccata, ligari et solvi dicantur: non Confessio, aut Satisfactio. Nam neque nos dicimus, ligari vel solvi Confessionem, aut Satisfactionem: neque proprie peccata solvuntur, aut ligantur; sed homines sunt, qui a vinculis peccatorum absolvuntur, vel penam vinculis alligantur.

Porro in potestate Clavium contineri, ut

(1) — Matth. XVI, 19; Matth. XVIII, 18.

Sacerdotes penitentibus opera quædam laboriosa præscribant; ac per hoc, ad jus divinum, non ad humanas traditiones hoc pertinere, testatur S. Leo in epist. 91. ad Theodorum his verbis: « Mediator Dei et hominum, hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut in confitentibus actionem penitentiae darent, et eisdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. »

Sanctus etiam Cyprianus in serm. de lapsis, dum contendit non oportere ad Martyrum preces, remittere peccata lapsis, nisi prius expleverint impositas mulctas, ad Evangelium recurrit: « Contra Evangelii, inquit, vigorem, contra Domini ac Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio. Irrita, et falsa pax, periculosa danibus, et nihil accipientibus profutura. Non quaerunt sanctitatis patientiam, nec veram de Satisfactione medicinam, » et infra: « Contra Evangelium facere non possunt, qui de Evangelio Martyres fiunt. »

Et S. Gregorius lib. 3. in I Regum, explicans cap. 7: « Afflictio, inquit, Penitentiae, ad delenda peccata idonea est, cum Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cum ab eo confitentium acibus discussa, pro modo criminis,onus eis decernitur afflictionis. »

Ad hæc pleni sunt Conciliorum libri canonibus (quod nec adversarii negant) quibus certum tempus ad satisfaciendum penitentibus præscribitur. Et quamvis opera laboriosa, penitentibus olim ante Absolutionem imponebantur et explebantur; tamen non fuisse id absolute necessarium, sed potuisse etiam expleri post Absolutionem, ut hoc tempore fieri solet; ac per hoc satisfactiones illas non tam ad culpam, quam ad poenam temporalem expiendam, referri consuevisse, perspicuum est ex Conciliis illis, quæ in articulo mortis jubent penitentibus Communionem dari, etiamsi nulla, aut non plena præcesserit satisfactio; sed tamen admoneri, ut si forte supervixerint, integre penitentiam sibi inunctam expleant. Vide Concilium Nicænum, can. 12. alias 13. Carthaginense IV. can. 76. Arausianum I. can. 3. Moguntinum sub Rabano, canon. 26. Item cap. 83. Græcarum Synodorum a Martino Bracarensi collectarum: et ex Penitentiali Theodori apud Gratianum, 26. quæst. 7. can. Ab infirmis.

Nec vero desunt optimæ rationes, ob quas

plane congruens fuerit, ut in Sacramento Penitentiae Deus vellet per ministros suos certam mulctam peccatoribus imponi.

Primum enim id exigebat differentia inter eos, qui ante Baptismum, et qui post Baptismum peccant. Qui enim peccant ante Baptismum, majori misericordia digni sunt, quam qui post Baptismum, cum illi in tenebris ignorantie, isti in lumine fidei, et agnitionis Dei versarentur: illi Diabolo, et pompis, atque operibus ejus nondum nuncium remisissent; isti remisissent: illi sine adjutorio gratiæ gratum facientis, et absque Spiritu sancto inhabitante viverent; isti filii Dei affecti, pignus Spiritus in cordibus suis haberent: illi denique nunquam antea ad indulgentiam pervenissent: isti post indulgentiam, et tot beneficia, ingrati, tantum benefactorem iterum ad iracundiam provocassent. Itaque omnino par erat, ut Deus ministris suis mandaret, ut peccantes post Baptismum non sine mulcta inuncta ad indulgentiam divinam per januam reconciliationis admitterent.

Quam rationem Michael Psellus in ea disputatione quam edidit, An plena remissio detur in fine suscipienti habitum monachalem, egregie his verbis complexus est, ex sententia Gregorii Nazianzeni: « Quot afferemus lacrymas, ut fonti Baptismi exaquantur? et enim nisi tantæ fuerint lacrymæ, ut per eas nostræ iniquitates obruantur, non inveniantur eis superiores. Et infra: Divinum quidem lavacrum, sicut superius est dictum, etiam sine lacrymis largitur remissionem peccatorum. Quamobrem, quod talis lavacro adest potestas, et quod facile condonari possunt, quæ ante Baptismum peccata sunt, ut quæ sint admissa propter ignorantiam, ostensum est: quæ autem post Baptismum, multis lacrymis indigent, et non facile condonantur, quoniam prudentes, scientesque peccamus. »

Altera ratio peti potest a misericordia, et justitia Dei, quæ in divinis litteris passim conjunctæ predicantur: siquidem maxime consentaneum est rationi, ut sic Deus ex misericordia peccata condonet, ut etiam justitiæ, quoad ejus fieri potest, satisfieri velit.

Neque solvitur argumentum, si quis dixerit, Christum pro nobis Deo Patri abunde satisfecisse. Nam etiamsi ad amicitiam Dei recuperandam, et poenam sempiternam evadendam congruens fuerit, ut nobis Christi satisfactio applicaretur, cum nos tanto oneri

omnino impares essemus; tamen ad expiendam poenam temporalem, per Christi gratiam idonei effecti, par erat, ut nos ipsi, qui Deum offenderamus, eidem nostro labore satisfaceremus.

Tertia ratio ducitur a differentia Sacramenti Baptismi, et Penitentiae. Nam Baptismus, cum sit lavacrum regenerationis, non requirit, ut is qui regeneratur, in ea re multum laboret: at Penitentia quia medicamentum est animæ vulnerate, ac agrotantis, id plane exigit, ut qui curatur, medicinales ustiones, incisiones, pharmaca amara, aliaque id genus multa sustineat.

Quarta ratio sumitur ab utilitate ipsius penitentis: utilissimum enim peccatori est ut non maneat penitus impunitus, non ex veniæ facilitate ad peccandum iterum incitetur. Atque hæc est ratio S. Gregorii Nazianzeni, orat. 14. quam habuit in funere parentis sui Gregorii: « Deus, inquit, ultionum est Dominus, qui licet ob clementiam a severitate ad remissionem inclinare consueverit, non tamen in omnibus parciit peccantibus, ne illi bonitate sua fiat deteriores. » Hæc ille.

Neque solum timor satisfactionis cum labore exsolvendæ, coercet a peccando, sed etiam admonet quanta sit peccati gravitas, et eo modo animam erudit, et illustrat, atque ex eo lumine ingens quoddam odium erga peccatum nascitur, ut jam non timore penæ, sed amore justitiæ, et odio peccati in bonis actionibus perseveretur.

Neque exigua est illa utilitas Satisfactionis, quæ multum conducit ad habitus vitiorum eradicandos, et virtutum inserendos, quodque Christi crucem gustare nos facit, et Christo ipsi compati, ut cum eodem postea (juxta Apostolum) regnemus: quas rationes breviter attigit Concilium Tridentinum, sess. 14. cap. 8.

Quinta ratio petitur ab utilitate, quæ in alios redundat. Nam sæpe ob peccatum unius, non punitum, ut oportebat, in totum populum Dei furor accenditur: ejus rei testis est Josue, qui cap. 7. scribit, populum Israel tandiu coram hostibus terga vertisse, donec peccatum Achæ detectum, et punitum non fuit. Neque exigua est illa utilitas, quod ex poena unius, præsertim si publica sit, sæpenumero corriguntur multi. Denique, illud quoque accedit, quod, ut sanctus Cyprianus ait in sermone de lapsis, extremo: « Is qui Deo pro peccatis suis satisfacere, ut par est, laborat, non solum veniam apud

Deum impetrat, sed etiam quam contraxerat nuper letam facit Ecclesiam. »

CAPUT VI.

Opera satisfactoria esse, Orationem, Jejunium, et Eleemosynam.

Quarta sequitur quæstio, Quænam sint illa opera, quibus pro reatu poenæ expiando, satisfacere debemus. Et quidem Philippus Melancthon cum in Confessione Augustana, art. de Confessione, inter eos qui sunt de abusibus, et in Apologia art. de penitentia, tum in locis, titul. de Satisfactione, absolute damnat ea opera, in quibus Catholici Satisfactionem constitunt, ac dicit esse caeremonias, res inutiles, non mandatas divinitus, traditiones humanas etc.

Marinus autem Kemnitius in 2. par. Examini. pagin. 1094. admittit, opera quæ satisfactoria dicuntur a Catholicis, ut Orationem, Jejunium, Eleemosynam, in genere, et ut ad vitæ novitatem pertinent, mandata esse divinitus: tamen certam mensuram eleemosynæ, certos dies jejuniorum, certas preces ad expianda peccata, vel sponte suscepta, vel a Sacerdotibus indicta; contendit esse traditiones humanas, et opera electitia, quæ nullius sint apud Deum pretii, aut valoris.

Nobis igitur duo probanda sunt. Primum, opera Satisfactoria in genere, non esse caeremonias, aut res inutiles, sed res utilissimas, quarum in divinis litteris extent exempla, promissiones, et præcepta. Deinde hæc ipsa opera in particulari, quatenus a Deo non imperantur, sed sponte ad peccata expianda suscipiuntur, gratissima esse Deo, et exemplis Scripturarum, ac promissionibus confirmari.

Quod igitur ad primum atinet, sciendum est, opera satisfactoria, ex communi Theologorum sententia, et ex Concilio Tridentino, sess. 14. can. 13. esse Orationem, Jejunium, et Eleemosynam, ac præterea illa omnia, quæ ad hæc tria, tanquam ad quædam præcipua capita revocantur.

Cur autem hæc tria præcipua a Theologis statuuntur, duæ sunt causæ. Una est, quod debeamus satisfacere per ea bona, quæ nostra sunt, quoad ejus fieri potest. Habemus autem tria genera bonorum animi, quæ Deo damus per Orationem; corporis, quæ Deo

damus per Jejunium; externa, quæ Deo damus per Eleemosynam. Altera ratio est, quod omnia vitia revocantur ad illa tria, quæ S. Joannes posuit in epist. cap. 2. concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ. Jejunium comprimit concupiscentiam carnis, Eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, avaritiam, Oratio superbiam vitæ.

Revocantur autem ad Jejunium ea omnia quæ corpus affligunt, et concupiscentiæ carnis repugnant, ut cilicia, cineres, flagellationes: revocantur ad Eleemosynam, quæ repugnant avaritiæ, aut certe in proximi utilitatem cedunt, ut opera omnia misericordiæ: revocantur ad Orationem, quæ Deo proprie exhibentur, ut laudes, gratiarum actiones, Contronitionis et Confessionis actus.

Quocirca recte Theologi docent, per actum Contronitionis, ut est opus poenale, semper aliquid poenæ temporalis, pro qua satisfaciendum erat, remitti: et aliquando tam vehementem esse posse dolorem Contronitionis, ut tota poenæ remittatur. Quod etiam a nostris docere, agnoscit Philippus in Apolog. Confess. in articulo de Confess. et Satisfactione, et tamen mentiri audeat, nos Satisfactionem in ceremoniis, et rebus inutilibus constituere.

His ita constitutis, facile erit probare Scripturarum testimoniis ea, in quibus nos ponimus Satisfactionem. Nam de Oratione loquitur Deus in Psalm. 49: *Invoca me in die tribulationis, eruam te etc.* (1), ubi simul præceptum, et promissionem videmus. Exemplum habemus Davidis, qui tot Psalmis compositis, peccata sua coram Deo deflevit; item Manasse, de quo sic legimus, II Paralip. 33. *Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, et egit Penitentiam valde coram Deo Patrum suorum, deprecatusque est eum, et exoravit intente: et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Hierusalem in regnum suum* (2). De jejunio habemus exemplum Davidis, ut cætera prætermittam, II Reg. 12; item præceptum, et promissionem, Joëlis 2: de Eleemosyna insigne existat exemplum Tob. 1, præceptum, et promissio, Luca xi: *Date Eleemosynam, et omnia munda sunt vobis* (3).

Rursum hæc tria commendantur ab Angelo, Tobiae 12: *Bona est Oratio cum jejunio, et*

Eleemosyna (4). Et regulas eorundem trium operum explicat Dominus, Matth. 6. De cinere, et cilicio, quæ ad Jejunium reducuntur, exstant exempla in divinis litteris, ut Nivitarum, Jonæ 3. Davidis, ac seniorum Israel, I Paral. 21. Idem imperatur Hier. 4. Joel. 1 et alibi. Idem confirmat ipse Dominus, Matth. 11. Denique Hieronymus in comment. ad 3. cap. Jonæ: « Saccus, inquit, et jejunium, arma sunt penitentiae. »

De flagellatione, ac percussione sui ipsius, quod genus penitentiae præter cætera damnant adversarii, habemus exemplum Apostoli Pauli, I Corinth. 9: *Castigo corpus meum et in servitatem redigo* (5). Quo loco verbum Græcum *ἐπιτιμᾶω* (ut Theophylactus notat) significat, usque ad livorem contundere. Et quamvis Apostolus similitudinem ducat ab iis, qui in stadio pugnant, ac dicere velit, eo se modo corpus suum male accipere, ac subicere, quemadmodum athleta, cum in stadio adversarium suum pugnis, ac caestibus ad livorem usque contundunt, tamen omnino probabile est Paulum etiam proprie corpus suum veteribus affecisse; tum quod vox Græca id significet, tum quod hoc genus poenæ etiam veteribus fuerit usitatum. Nam Luca 18. publicanus poenitens percutiebat pectus suam: et S. Hieronymus postquam dixerat in epist. ad Eustochium de custodia virginitalis: « Horrebant sacco membra deformia », et: *Nuda homo vix ossa coherentia collidebam*; et « Repugnantem carnem, hebdomadarum inedia subjugabam. » Subjungit: « Memini me clamantem, diem crebro junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret Domino increpante tranquillitas. »

Jam vero hæc ipsa opera quatenus quoad certum modum in particulari, divinitus mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt; grata esse Deo, et sancta, atque utilia, demonstratum est a nobis in 2. lib. de Monachis, ubi de Conciliis Evangelicis, et Operibus supererogationis disputavimus.

Ac præter alia, insigne testimonium habemus in lib. Num. cap. 30. ubi Deus approbat, et sibi reddi jubet, vota sponte facta de jejunio, aut alia quavis corporis afflictione. Atqui Deus nusquam imperaverat, non solum in specie aliqua certa vota, sed ne in genere quidem illa vota: et tamen vota sponte

facta Deo grata esse, perspicuum est, tum ex eo, quod jubet sibi reddi, tum ex illa Prophætæ cohortatione: *Vocete, et reddite Domino Deo vestro* Psalm. 75 (1). Falsum igitur est quod adversarii passim scribunt, opera indebita, sive non imperata divinitus, minime Deo placere.

Insigne quoque est exemplum S. Joannis Baptistæ, cujus vestis, pili camelorum erant; cibus, locuste; lectus, humus; domus, desertum. Matth. 3. Luc. 3. et Marc. 1. Neque poterunt adversarii in Scripturis ostendere ubi Deus tantam vitæ asperitatem imperaverit, ut omnino fateri cogamur, ejusmodi labores sponte susceptos fuisse, atque ad opera supererogationis pertinuisse. Neque illud dici potest, respicientiam, ac vitæ novitatem eos labores postulasse. Nam nec S. Joan. unquam a Deo alienus fuerat, ut conversione, et respicientia, ac vitæ novitate indigeret: neque conversio, ac vitæ novitas ex sententia præcipue adversariorum, tantum severitatem requirit, Joannes igitur quia Penitentiam prædicaturus venerat; ut eam non solum verbo, sed etiam exemplo prædicaret: « Elegit, ut scribit Chrysostomus homil. 10. in Matth. vestem, et victum, ac relictum vitam compunctioni, et penitentiae accommodatam. » Et placuisse Deo ejusmodi vitam, testis est Christus ipse, qui Joannem Matth. 2. et Luc. 7. mirifice laudavit.

Huc etiam pertinet Annæ illius exemplum quæ ut Lucas scribit cap. 2, *non recedebat a templo, jejunio ac obsecrationibus serviens, die ac nocte* (2). Nam a templo non recedere, et perpetuo jejunare et orare, non erat in lege Domini usquam imperatum: et tamen hæc opera indebita, et supererogationis, fuisse cultum Deo gratum, ex verbis Evangelii satis aperte colligitur. Neque enim Evangelista in laudibus ejus mulieris posuisset, assidua illa jejunio et preces, et in templo commemorationem; neque dixisset, illam Deo servisse jejunio et orationibus, nocte ac die; nisi opera illa cultum Dei esse credidisset. Omisso alia plurima, quæ et per se obvia sunt, et a nobis alibi annotata.

Porro veteres Patres, afflictiones istas carnis non imperatas in particulari, sed sponte assumptas, apertissime laudant, et ad cultum Dei pertinere dicunt.

Tertullianus in libro de resurrectione carnis; seras et aridas escas, et reliquam cor-

poris afflictionem, sacrificia esse Deo grata, scribit. Gregorius Nazianzenus in epistola ad Hellenium, scribens de quibusdam sanctis viris, qui aut nunquam homines videbant, aut totos viginti dies sine cibo transiebant, aut integro anno in oratione stabant: quæ certe opera non sunt divinitus imperata: « Talis, inquit, est Christi pars, talis passio- num Christi fructus, quem ipse e terra ad Patrem deferret; religionis, inquam, Christiane columen, populi decus, mundi fundamentum cum cælestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans. » Augustinus homil. 29. in lib. 1. homiliarum, eleemosynarum largitionem, sacrificium vocat. Idem, sive quicumque fuit auctor, in libro de dogmatibus Ecclesiasticis, cap. 68. « Pro amore castigandi corporis, abstinentibus a vino vel carnibus, nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Joviniani est. » At profecto a carnibus, et vino abstinere, non est divinitus imperatum. Leo serm. 2. de jejunio decimi mensis: « Pro consummata, inquit, perceptione omnium fructuum dignissime largitorum, eorum Deo continentia libamen offertur. » Quo loco S. Pontifex, sacrificium, ac per hoc, cultum Dei, jejunium illud appellat, quod certum est non esse a Deo Christianis impositum. Denique, pleni sunt libri Patrum ejusmodi testimoniis.

Postremo, accedit etiam ratio. Nam si Deo placent opera, quæ ipse neque in genere, neque in specie imperavit, modo cum debitis circumstantiis fiant, ut paulo ante ostendimus de votis; quanto magis certum erit, placere Deo, quæ ipse saltem in genere imperavit, qualia sunt, Oratio, Jejunium, et Eleemosyna, et quæ ad ista revocantur? Argumenta Philippi soluta sunt capite superiore.

CAPUT VII.

Posse hominem justificatum vere Deo satisfacere pro reatu poenæ temporalis.

Ultima restat questio: Utrum opera quæ sunt ad redimendam poenam temporalem, cujus reatum sæpe manere ostendimus post culpam dimissam, vere satisfactoria dici possint. Adversarii siquidem etiam cogantur

(1) Psal. XLIX, 15. — (2) II Paral. XXXIII, 12. — (3) Luc XI, 41. — (4) Tob. XII, 8. — (5) I Corinth. IX, 27.

(1) Psal. LXXV, 42. — (2) Luc. II, 37.

admittere (ut jam disputavimus) manere inter-ferendum reatum poenae temporalis post culpam remissam; et poenis sponte assumptis praeveneri manum Dei, et flagella divina averti, ac denique Jejunium, Orationem, et Eleemosynam esse opera laboriosa, ac Deo grata: tamen nullo modo adduci possunt, ut fiantur, per haec opera satisfieri Deo, aut poenas, debitas compensari; vix etiam nomen ipsum Satisfactionis ferunt.

Lutherus in asse. t. art. 5: « Vehementer, inquit, odi, et sublatum vellem hoc vocabulum (Satisfactio), quod non modo in Scripturis non invenitur, sed et periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro ullo peccato satisfacere, cum gratis ille agnoscat omnia. »

Philippus in Apologia Confessionis Augustanae artic. de Confessione et Satisfactione: « Sed tamen, inquit, fatentur adversarii, quod Satisfactiones non prosint ad remissionem culpae: verum fingunt Satisfactiones prodesse ad redimendas poenas, seu Purgatorii, seu aliae. « Et infra: » Haec tota res est commentitia, recens conficta, sine auctoritate Scripturae, et veterum scriptorum Ecclesiasticorum. » Et infra: « Scholastici videntur in Ecclesia esse Satisfactiones, sed non animadvertunt, illa speculata instituta esse, tum exempli causa, tum ad probandos hos, qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non viderunt esse disciplinam, et rem prorsus politicam: ideo superstitione fixerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandum Deum valere. »

Joannes Calvinus lib. III. Instit. cap. 4. §. 39, loquens de Satisfactionibus, quae leguntur apud veteres: « Vocarunt, inquit, ut plurimum Satisfactionem, non compensationem, quae Deo redderetur, sed publicam testificationem, qua qui Excommunicatione mulctati fuerant, cum in communionem recipi vellent, Ecclesiam reddebant de sua poenitentia certiorum: indicabant enim illis poenitentibus certa jejunia, et alia, quibus se prioris vitae vere, et ex animo peritos esse approbarent, vel potius priorum memoriam obliterarent: atque ita dicebantur non Deo, sed Ecclesiae satisfacere. » Haec ille, qui his verbis satis ostendit, se non admittere Satisfactionem qua Deo satisfiat; et in superioribus explicaverat, se non solum satisfactionem quoad culpam, sed neque etiam quoad poenam, ullo modo admittere: cuius argumenta paulo infra dissolvemus.

Martinus etiam Kemnitius loco saepius notato, ac praecipue pag. 1087. id praecipue in Tridentino Concilio reprehendi, quod exigat Satisfactionem in reconciliatione, quae fit post Baptismum: « Ita, inquit, Concilium sententiam suam explicat: Eos qui ante Baptismum deliquerunt, dicit in gratiam a Deo recipi sine propriis satisfactionibus, propter meritum et Satisfactionem Christi: qui vero post Baptismum lapsi sunt, illis ait divinam clementiam non dimittere peccata absque ulla propria ipsorum satisfactione, quam pro peccatis ipsi exsolvant. Hoc lector bene notet etc. »

Nos igitur Concilium Tridentinum sess. 6, cap. 14. et sess. 14. canon. 13. et Ecclesiae totius sententiam sequentes, probare aggredimur, per opera illa poenalia, de quibus hactenus locuti sumus, vere ac proprie Domino satisfieri pro reatu poenae, qui post culpam dimissam remanet expiandus.

Illud tamen antea premitendum putamus, quod et initio libri hujus attigimus nos hoc loco de Satisfactione illa verba facere, quae (ut nostri loquuntur) ex condigno quidem poenam temporalem expiet, non tamen ex rigore justitiae. Satisfactio enim ex rigore justitiae, duo requirit: ut satisfiat ex propriis, et ad aequalitatem, nulla videlicet praeviente, aut intercedente gratia ejus, cui debetur Satisfactio. Nos autem neque aliquid habemus, quod Dei non sit, neque possumus ullo genere honoris adaequare injuriam, quam Deo fecimus: cum injuriae mensura aestimetur ex dignitate Dei, quae infinita est; mensura honoris, quem illi impendimus, aestimetur ex dignitate nostra, quae est finita, ac perexigua. Nihilominus tamen accedente gratia Dei, eaque multiplici, vere possumus aliquo modo ex propriis, et ad aequalitatem, ac per hoc juste, et ex condigno satisfacere.

Primum enim accedit gratia justificationis, per quam efficitur filii Dei, membra Christi, habitacula Spiritus sancti: et haec ratio, opera nostra, ut a Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, quamdam habent infinitatem, ac per hoc etiam quamdam aequalitatem cum injuria, qua Deum peccando affeceramus.

Accedit rursus alia gratia, cum Deus, qui nostra omnia sibi jure vindicare posset, non omnia, quae facere possumus, imperat, sed certa quidem opera duntaxat, alia vero permulta non imperat, suadet, atque ad ea faciendam hortatur, utlib. II de Monachis copiose

ostendimus. Ex qua Dei benignitate illud consequitur, ut habemus opera propria, et indebita, quibus pro injuria satisfaciamus: quanquam ea est benignitas Dei, ut etiam quae munera ipsius sunt, nostra esse merita patiat et quae de manu ejus accepimus, sibi donari libenter admittat.

Accedit praeterea alia gratia. Nam Deus cum nos ad amicitiam suam per reconciliationem iterum recipit, a poena, cujus debitorum eramus, erantatem aufert, ac de aeterna temporalem facit. Ita igitur intelligimus, per nostra opera Domino satisfieri, non ex rigore justitiae, sed gratia ipsius eaque multiplici praecedente, et comitante, atque id nobis donante, ut habeamus, unde ex propriis, et ad aequalitatem pro poena temporali satisfacere valeamus.

Haec explicatio praemissa, probanda est veritas primum testimonii Scripturarum, Deinde, traditione veteris Ecclesiae.

CAPUT VIII.

Ex Scripturis probatur, Deo satisfieri posse pro poena temporali, culpa dimissa.

Primum igitur Scripturae testimonium esse potest, quod habetur Isaiae cap. 1, ubi Dominus promittit remissionem plenam, ac perfectam peccatorum quasi praemium quoddam, iis qui non tantum laverint ac mundaverint se per contritionem, sed etiam in bonis operibus misericordiae se exercuerint. Sed de hoc loco plura dicemus cap. 13. in solutione tertii argumenti Joannis Calvini.

Alterum testimonium habetur Daniel. 4: *Peccata tua eleemosynis redime.* Et Prov. 16: *Misericordia et veritate redimitur iniquitas* (1). Hic enim habemus vocem Redemptionis, quae aequivalere voci Satisfactionis, quam Lutherus in divinis litteris inveniri negabat. Certe enim non minus ad justitiam pertinet Redemptio, quam Satisfactio: et si absurdum esset dicere, nostris operibus satisfieri pro peccatis, multo esse absurdum dicere, nostris operibus redimi peccata: quemadmodum ipsi etiam haereticis gravius ferunt, si dici velimus aliqua ex parte redemptores, quam satisfactores. Cum igitur Scriptura non uno in loco

disertis verbis tradat, nostris operibus redimi peccata, profecto non abhorret ab usu Scripturae quod nos dicimus, nostris operibus satisfieri pro peccatis. Quemadmodum autem refellatur Calvini expositio cap. 3. ostendimus.

Sed fortasse objiciet aliquis, non dixisse Danielem, Poenas tibi debitas eleemosynis redime; sed, *Peccata tua eleemosynis redime*, proinde locutum esse de redemptione culpae; quam nos ipsi fatemur non esse veram et propriam redemptionem.

Respondeo: in sacris litteris nomen peccati saep numero accipi pro poena, sive poenae reatu, ut Gen. 43. *Nisi reduxero puerum, ero peccati reus in te omni tempore.* Deuteron. 3. *Reddens iniquitatem patrum in filios.* III Regum I. *Erinus ego, et filius meus Salomon peccatores.* Et hoc modo accipi potest illud quod adduximus ex Proverbis: *Misericordia et veritate redimitur iniquitas* (2).

Locus autem Danielis duobus modis exponi solet. Uno modo ut per peccatum intelligatur culpa, sive inimicitia cum Deo: et tunc significatur illis verbis, posse hominem poenitentiam per eleemosynas placare Deum ex congruo, atque ad eo gratiam reconciliationis impetrare. Ex qua interpretatione illi sequitur, ut si opera hominis nondum justificati, tamen cum auxilio Dei specialia facta tantum valent ad reconciliationem, ut ex congruo dicantur redimere culpam: multo magis opera hominis justis, ex Spiritu inhabitante facta, tantum valeant ad expiandam poenam temporalem, ut ex condigno dicantur redimere poenam.

Alio modo exponuntur a nonnullis ea verba, ut per peccatum sola poena intelligatur. Sed quia Nabuchodonosor impius erat, et non solum poenae sed etiam culpae remissione indigebat, idcirco auctores illi volunt, sententiam Danielis esse huiusmodi, ac subintelligi alia verba, quibus ad agenda poenitentiam, et quaerendam reconciliationem Daniel regem sit cohortatus, ac tum demum addiderit de expianda poena: *Peccata tua eleemosynis redime.* Caterum plenus commentarius erit si verba Danielis intelligamus de perfecta remissione peccati quoad culpam et poenam; ita ut cohortatio sit ad magnas et frequentes eleemosynas, quibus primum disponatur Rex ad reconciliationem, deinde etiam poenam ex condigno redimat: quemadmodum

(1) Dan. IV, 24; Prov. XVI, 6. — (2) Gen. XLIII, 9; Deut. V, 9; III Reg. I, 21; Prov. XVI, 6.